

УДК 331.5(477)

*Л.Б.Круп'як,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного управління,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

*І.Й.Круп'як,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів ім. С.І.Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

ПРОБЛЕМИ ТРУДОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

L.B. Krupiak

*Ph.D., associate professor, assistant professor of state and municipal government,
Ternopil National Economic University, Ternopil*

I.Y. Krupiak

*PhD, Senior Lecturer, Department of International Finance and the Global Economy
named after S.I.Yuriy, Ternopil National Economic University, Ternopil*

REGION EMPLOYMENT PROBLEMS IN THE CONTEXT OF MIGRATION PROCESSES

Досліджено проблеми трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів. Окреслено соціально-економічні причини міграційних процесів. Виокремлено особливості організації міжрегіональної та внутрішньорегіональної трудової міграції. Здійснено аналіз діючої практики забезпечення зайнятості населення в регіонах України, рівня його безробіття. Досліджено структуру зайнятого населення України за видами економічної діяльності. Проаналізовано міграційний рух трудових ресурсів в регіонах України. Окреслено специфічні регіональні фактори стимулювання міграційної активності трудових ресурсів. Виокремлено напрями щодо оптимальної міграційної політики, політики інтеграції мігрантів до регіонів України та щодо формування раціонального трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів. Запропоновано заходи щодо вирішення проблем трудозабезпечення регіонів з метою запобігання негативних тенденцій у сфері зайнятості, структурної перебудови чинного механізму його регулювання.

It has been investigated region employment problems in the context of migration processes. Defined the social and economic reasons of migration processes. Singled out peculiarities of the interregional and intraregional labour migration organization. Performed the analysis of the operational practice of the employment of population providing in regions of Ukraine, its unemployment rate. Investigated the structure of the employed population of Ukraine by type of economic activity. Analysed the labour resources migratory movement in regions of Ukraine. Defined the specific regional factors of the labour resources migration activity stimulation. Singled out directions on the optimal migration policy, the policy of the migrant's integration to the region of Ukraine and on formation of rational region employment in the context of migration processes. It articulates measures to address the issues region employment as to prevent negative trends in the employment sector of, structural transformation of the current mechanism of its regulation.

Ключові слова: *трудозабезпечення регіону, трудові ресурси, міграційні процеси, міграційна політика, зайнятість населення, рівень безробіття, трудова міграція; імміграція; еміграція.*

Keywords: region employment, labour resources, migration processes, migrant policy, employment of population, unemployment rate, labour migration; immigration; emigration.

Постановка проблеми. Економічна ситуація, що склалася в регіонах України, характеризується економічною нестабільністю, незабезпеченістю робочими місцями, незадовільними виробничими умовами праці в сферах і галузях економіки, відсутністю умов застосування інтелектуальних, творчих здібностей трудових ресурсів, низьким рівнем заробітної плати і відтак, призвела до погіршення трудозабезпечення міських та сільських територій та високої міграційної активності населення. Важливе значення для забезпечення регіонів трудовими ресурсами мають соціально-економічні причини міграційних процесів, які характеризують:

розміщення виробництва на території регіону; рівень економічного розвитку; розміри інвестицій; рівень розвитку інфраструктури; можливість працевлаштування; можливість отримання освіти, житла.

Для регіонів з нижчим рівнем економічного розвитку характерним є найвищий рівень відтоку трудових ресурсів. Тому, проблеми трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів потребують відповідного наукового обґрунтування їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні питань трудозабезпечення регіонів та трудової міграції зробили вітчизняні вчені О.А. Волкова, Н.В. Грішнова, М.І. Долішній, О.Ю. Єрмаков, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, Ю.М. Маршавін, О.В. Позняк, У.Я. Садова, В.К. Терещенко, В.Я. Шибко та інші, досягнення яких підтвердженні практикою і здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами [1, 2, 8, 9]. Однак, в умовах кризи та нестабільності проблеми трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є аналіз стану трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів та його оцінка в умовах економічних перетворень для виокремлення напрямів ефективного трудозабезпечення регіонів, оптимальної міграційної політики та політики інтеграції мігрантів до регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структурні зміни, що відбуваються в економіці України інтенсифікували процес руху робочої сили, змінили відносини зайнятості населення, посилили напруження в соціальній сфері і негативно вплинули на рівень життя населення всіх регіонів України. В окремих регіонах України сформувалися стійкі тенденції відпливу трудових ресурсів або навпаки – їх переміщення з інших регіонів, що вимагає відповідних дій місцевих органів влади стосовно вирішення соціальних проблем та проблем трудозабезпечення. Відтак, існує суттєва проблема зайнятості населення, тому приймаючи рішення щодо зміни місця проживання, потенційний мігрант зіставляє не лише переваги можливих територій призначення порівняно з

регіоном проживання, а й бере до уваги фактори привабливості потенційних можливих робочих місць та ефект, який може отримати від переміни місця роботи. Тому, при аналізі рівня трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів слід враховувати важливий чинник, який суттєво впливає на об'єми мігруючого населення, це мобільність робочої сили.

Відповідно до прийнятої Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., одним із важливих завдань, розв'язання яких спрямоване на запобігання міжрегіональним диспропорціям, є створення умов для продуктивної праці. З цією метою, передбачається організація міжрегіональної та внутрішньорегіональної трудової міграції.

Внутрішні міграції не впливають на зміну чисельності населення держави, а тільки на його перерозподіл в межах її регіонів. Відтак, регіони відрізняються можливостями щодо зайнятості трудових ресурсів. Так, загальна кількість зайнятих трудових ресурсів по Україні в 2016 році склала 16276,9 тис. осіб. Однак, за регіонами структура зайнятості трудових ресурсів дуже нерівномірна (рис. 1) [3].

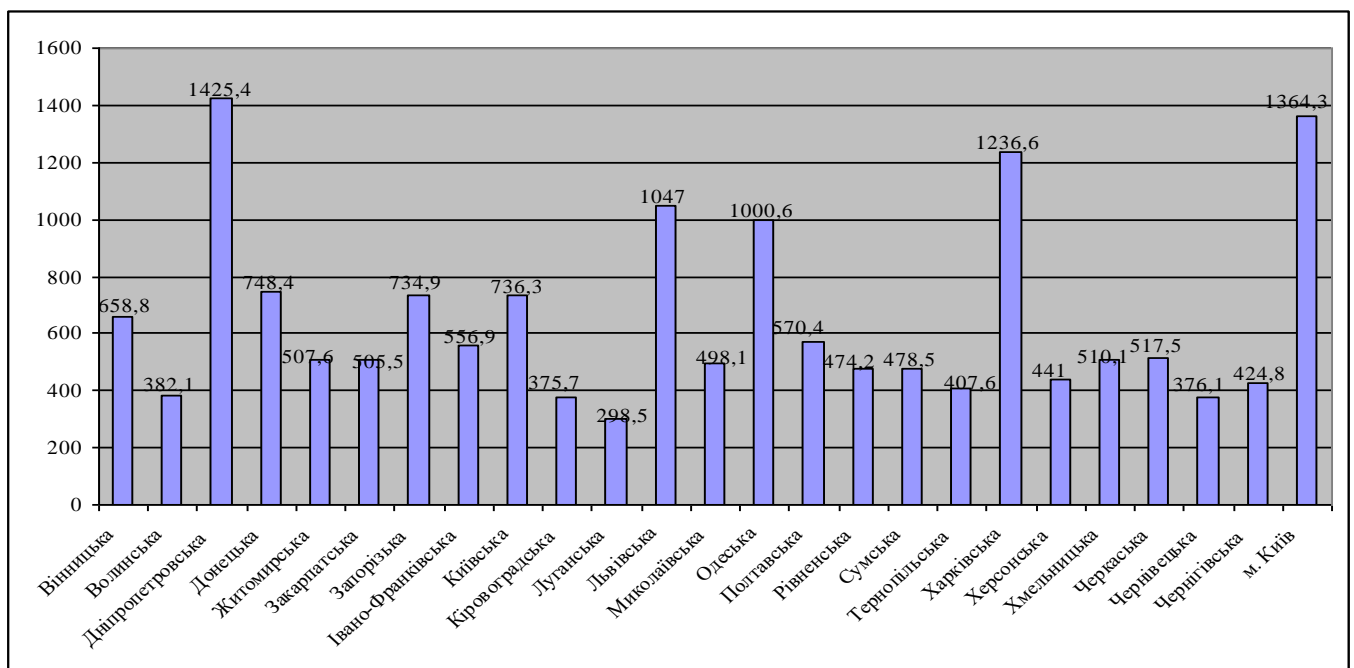

Рис. 1. Зайнятість трудових ресурсів по регіонах України в 2016 році¹

¹Джерело. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Найвища питома вага зайнятості від загальної кількості зайнятих трудових ресурсів по Україні характерна для Дніпропетровської області – 8,76 % (1425,4 тис.

осіб), м. Києва - 8,38 % (1364,3 тис осіб) та Харківської області – 7,6 % (1236,6 тис. осіб), а найнижчу питому вагу зайнятості має Луганська область – 1,8 % (298,5 тис. осіб). В цьому контексті, міжрегіональні трудові міграції населення займають вагоме місце у процесі перерозподілу населення та трудових ресурсів у межах країни. Вони є своєрідним індикатором соціально-економічного розвитку області та показують привабливість чи непривабливість регіону всередині держави.

Галузевий розріз зайнятості (рис. 2) демонструє найбільші частки зайнятих у сфері торгівлі, ремонту автомобільних засобів та мотоциклів (21,6 %), у сільському, лісовому та рибному господарстві (17,6 %), у промисловості (15,3 %) у будівництві – 4,0 %, а торгівля, ремонт автомобільних засобів – 21,6 %. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,1 % , а інші види економічної діяльності – 35,4 % [3].

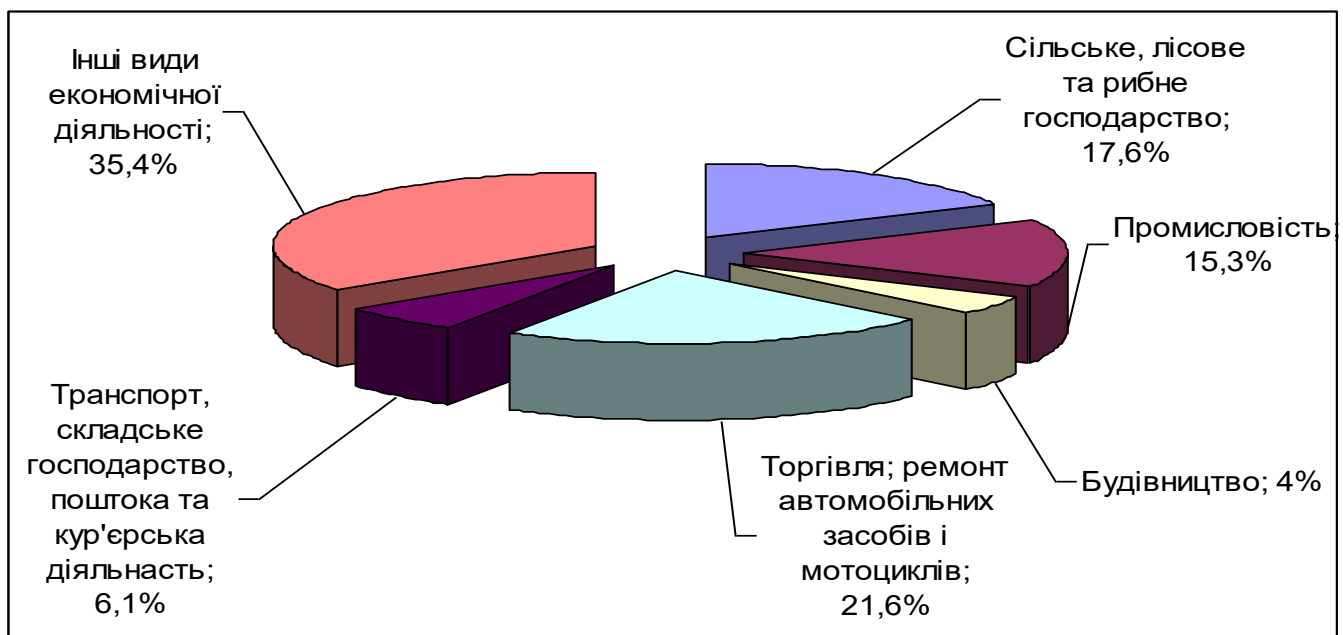
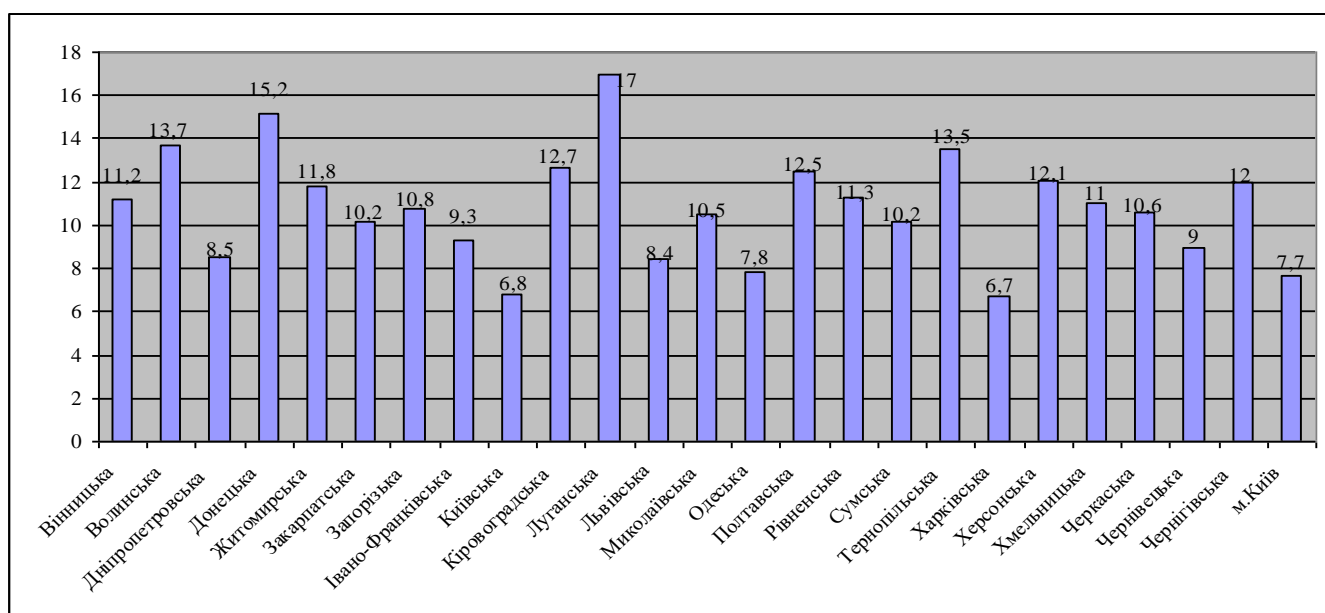

Рис. 2. Структура зайнятого населення України за видами економічної діяльності в 2016 році¹

¹Джерело. Розраховано автором за даними Державної служби статистики України.

Проте, у деяких регіонах економічні процеси супроводжуються неповною зайнятістю, низькими заробітками та високим рівнем безробіття. Саме рівень безробіття є тим чинником, що дуже часто змушує людей шукати роботу за кордоном [5]. За даними експертів Міжнародної організації праці, в Україні рівень

офіційного безробіття станом на 01.04.2017 року склав 10,1 % у розрахунку до економічно активного населення віком від 15-70 років. Цей показник значно відрізняється за регіонами, де найвищий відсоток безробітних по відношенню до економічно активного населення у віці 15-70 років спостерігається у Луганській (17,0 %), Донецькій 15,2 %), Волинській (13,9 %) та Тернопільській (13,5 %) областях (рис.3) [7]. Саме звідси і спостерігається найбільший потік трудових мігрантів. Підвищення рівня безробіття призводить до зниження рівня життя, несприятливо впливає на виробничі, житлові та культурно-побутові умови.

(у % до економічно активного населення у віці 15-70 років)

Рис. 3. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) у регіонах України станом на 01.04. 2017 року¹

¹Джерело. Розраховано автором за матеріалами вибіркового обстеження населення з питань економічної активності (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Варто зазначити, що в деяких країнах Західної Європи рівень безробіття є не нижчим, а подекуди навіть вищим, ніж в Україні. Однак поряд з високим загальним рівнем безробіття країни Європи відчувають гострий дефіцит працівників робітничих спеціальностей, таких як працівники сільського господарства прибиральники, будівельники тощо.

Міграційні процеси в регіонах охопили нині не лише низькокваліфіковані, але й висококваліфіковані трудові ресурси та здійснюють суттєвий вплив на формування трудового потенціалу регіонів.

Аналіз міграційного руху трудових ресурсів регіонів України в 2016 році свідчить про те, що найпривабливішими для внутрішніх трудових мігрантів є Київська, Одеська, Сумська, Харківська, Житомирська, Кіровоградська, Івано-Франківська, Львівська області та місто Київ (рис. 4) [3].

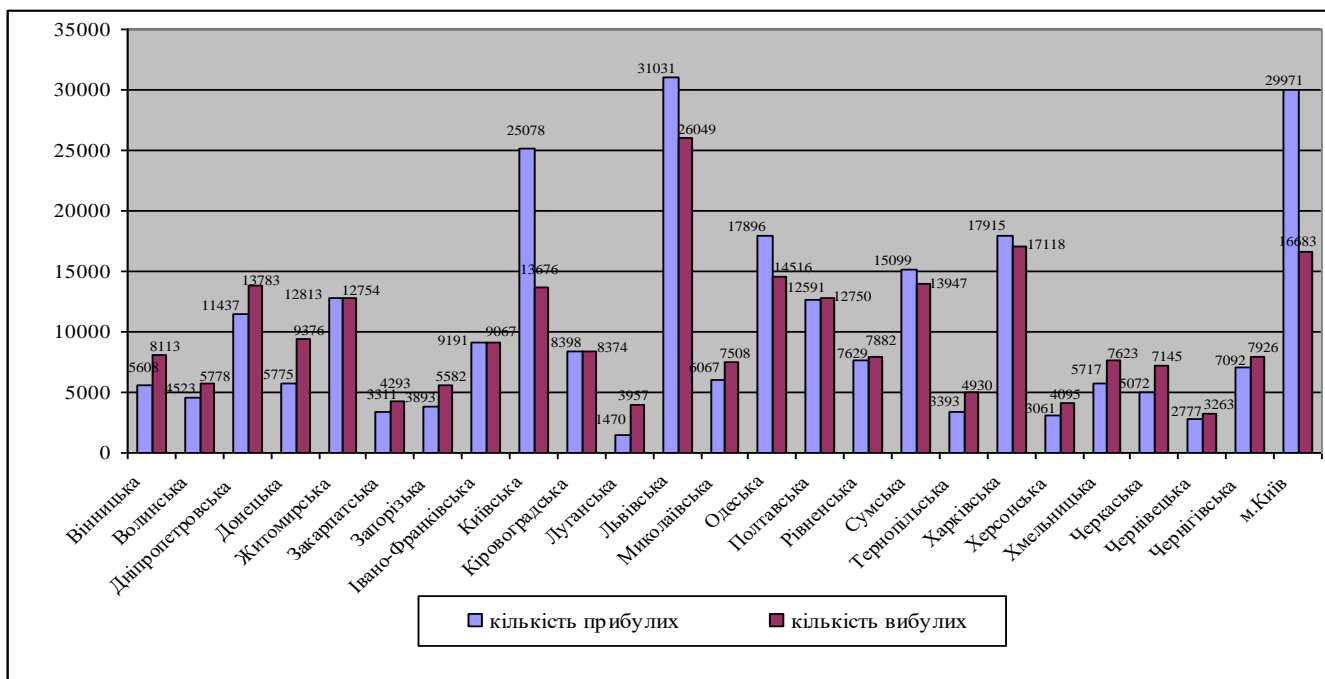

Рис.4 Міграційний рух трудових ресурсів регіонів України в 2016 році¹

¹Джерело. Складено автором за даними Державної служби статистики України (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції).

Трудова міграція, яка є найбільш масовим міграційним потоком, з одного боку, зменшує напругу на ринку праці, сприяє підвищенню добробуту багатьох сімей, є джерелом валютних надходжень та нематеріальних трансферів нових знань та досвіду, які можуть сприяти розвитку держави, проте, з іншого, – спричиняє дефіцит працівників у деяких галузях та регіонах, негативно позначається на сімейних стосунках, вихованні дітей, рівні народжуваності. Проте, сьогодні в умовах глобалізації та світової економічної кризи, коли міграційні потоки стали

набагато масштабнішими, загострилося багато проблем і з'явилися виклики, нові як для самих трудових мігрантів, так і для країн-донорів та країн-реципієнтів.

Привертає увагу регіональна асиметрія цього процесу. Так, в контексті ефективного трудозабезпечення регіонів України немаловажне значення має проблема еміграції висококваліфікованих фахівців та молоді, у тому числі внаслідок неповернення на Батьківщину після отримання освіти за кордоном, яка зростає через політику ряду держав щодо залучення висококваліфікованих іммігрантів, молодих фахівців з числа іноземних студентів. У свою чергу, втрата Україною таких категорій працівників негативно позначається на віковій та освітньо-кваліфікаційній структурі робочої сили і може гальмувати економічне зростання. А підписання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу також сприятиме збільшенню кількості трудових мігрантів, зокрема за рахунок спрощення візового режиму, а також сприяння мобільності населення. Тому для підвищення рівня контролю над міграційними процесами формування державної міграційної політики має будуватися на принципах: комплексності та системності; забезпеченні соціального захисту населення; формуванні ефективного механізму регулювання міграційних процесів. Отже, для ефективного трудозабезпечення регіонів держава зобов'язана підвищити рівень життя, збільшити кількість нових робочих місць, стабілізувати економіку, налагодити політичну ситуацію в країні.

Висновки. Грунтуючись на результатах дослідження пропонуємо наступні заходи щодо підвищення рівня трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів, зокрема: активізувати міжрегіональну співпрацю центрів зайнятості, співпрацю державної служби зайнятості та приватних кадрових агентств та надавати реальне сприяння у працевлаштуванні мешканців одних регіонів, в інших, які потребують робочої сили певної підготовки та кваліфікації; розширювати застосування гнучких форм зайнятості; інформувати населення про можливості працевлаштування в інших регіонах країни; удосконалювати системи внутрішньорегіонального та міжрегіонального транспортного сполучення; розробити загальнодержавну та регіональні програми формування «точок зростання», які б включали заходи із стимулювання прибуття працівників, потребу в

яких відчувають відповідні території; створювати фонд доступного житла для проживання трудових мігрантів на основі державно-приватного партнерства та розробити програми житлового кредитування для фахівців, які спрямовуються у «точки зростання».

Таким чином, для вирішення проблем трудозабезпечення регіонів в контексті міграційних процесів необхідною є розробка нормативно-правових документів, які б забезпечили можливість оцінки реальної ситуації на регіональному рівні, сприяли б впорядкуванню міграційних потоків з позицій комплексно-пропорційного розвитку територій.

Література.

1. Волкова Н.В. Політика держави щодо зайнятості молоді та її ефективність / Н.В. Волкова // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2010. – № 1 (23). – С. 26-32.

2. Маршавін Ю.М. Ринок праці України: від кризи до продуктивної зайнятості [Текст] / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2010. – №1. – С. 17 - 21.

3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ_2012/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html.

4. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні / В. Капітан // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 474-481.

5. Круп'як Л.Б. Трудова міграція населення та її вплив на регіональний ринок праці. / Л.Б. Круп'як / Другі регіональні та муніципальні читання: «Інституціоналізація структурної політики на регіональному рівнях»: матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції з міжнародною участю, 27-28 жовтня 2012 року / ТНЕУ. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка».

6. Міжвідомчий координаційний штаб повідомляє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhvidomchiykoordinaciyuniy-shtab>.__

7. Офіційний сайт державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index/>.

8. Позняк О.В. Проблеми формування міграційної політики України в сучасних умовах / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. – К., 2009. - №1 (11).

9. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / Зб. наук. пр. / Сер. «Проблеми регіонального розвитку»; Наук. ред. У.Я. Садова. НАН України, Інститут регіональних досліджень – Львів, 2011. – 528 с.

References.

1. Volkova N.V. (2010), “State policy to youth employment and its effectiveness”, *Naukovo-teoretychnyj zhurnal Dnipropetrovs'koi derzhavnoi finansovoi akademii*, vol. 1 (23), pp. 26-32.

2. Marshavin Yu. M. (2010), “Ukrainian labour market: from crisis to productive employment”, *Rynok pratsi ta zajniatist' naseleння*, vol. 1, pp. 17-21.

3. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.u/operativ/operativ 2012/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html.

4. Kapitan V. (2012), “Labour migration as an aspect of the employment problem in Ukraine”, *Effectiveness of public administration*, vol. 32, pp. 474-481.

5. Krupyak L. B. (2012), “Labour migration of population and its influence on the regional labour market”, *Second regional and municipal readings: «Institutionalization of structural policy at the regional level»: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with international participation*, TNEU – Ternopil: “Ekonomichna Dumka [Economic Thought]” TNEU Publishing House TNEU.

6. Interagency Coordination Group informs, [Online], available at: http://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhvidomchiykoordinaciyinyi-shtab.____

7. Official site of State Employment Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index> .

8. Pozniak O. V. (2009), “Problems of the migration policy of Ukraine forming in modern conditions”, *Demography and Social economy*, Kyiv, vol. 1 (11) .

9. Sadova U. Ya. (2011), “Regional Migration Policy and mechanism of its realization”, *Problems of regional developmen*”, Collection of scientific works, Lviv, Institute of Regional Studies.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2017 р.